

KUZMIČ MIHAEL:

Z raziskovanjem problematike in zgodovine izseljenstva sem se začel ukvarjati ljubiteljsko, brez vnaprejšnjega načrta ali prošnje kakšnega strokovnjaka ali institucije. Svoje prvo potovanje v Ameriko leta 1979 sem izkoristil tudi za obisk ženinih sorodnikov v mestu Betlehem, Pa., kjer sem bil presenečen nad številčnostjo, aktivnostjo in ponosom naših rojakov na svojo že ameriško zgodovino. Najprej me je pritegnila njihova literarna dejavnost, nato pa sem začel odstirati zaveso tudi nad drugimi področji njihovega življenja in dela, vse od začetka stoletja naprej.

Betlehem, Pa. sem obiskal leta 1982, 1986 in 1989. Vsak obisk sem temeljito izkoristil tudi za zbiranje starih knjig in časopisnih izrezkov, zapiskov in intervjujev prekmurskih rojakov. V posebno pomoč mi je bil evangeličanski duhovnik Frank Flisser s pomočnikom Ronom Harijem. V župnišču sta mi dovolila pregledati arhive in knjižnico. Precej gradiva sta mi odstopila, zelo dragoceno pa je bilo tudi dovoljenje, da smo lahko v Ljubljani v NUK-u presneli na mikrofилme nekaj letnikov časopisa *Amerikanski Slovencov Glas*a. Nekaj zanimivega gradiva sem dobil tudi v župnišču katoliške cerkve, kjer pa mi ni bil dovoljen ogled arhivskega gradiva. Raziskal sem področje prekmurskega izseljenstva v betlehemski knjižnici in na Balch Immigrant Institute v Philadelphiji, Pa., kjer pa ni bilo toliko materialov, kot v župnišču evangeličanske cerkve in po domovih.

Zdi se mi, da sem prišel prvič v Betlehem okrog 20 let prepozno, saj je bilo precej dragocenega materiala že zavrženega, a sem hkrati le lahko zbral vsaj ostanke, iz katerih se da dobiti dokaj celovita slika našega izseljenstva v Betlehemu. Tu so predvsem izseljenci iz Prekmurja, ki so se v Ameriko začeli naseljevati ob prelomu stoletja in so razvili svoje narodno, versko in kulturno življenje na zelo visoko raven. Njihovo življenje in delo je v slovenskem izseljenskem raziskovanju dokaj neopazno, za kar so vsaj trije razlogi:

1. V Ameriko so se priselili prvi izseljenci še iz Ogrske, kjer je bila druga oblast, kot v ostalih predelih današnje Slovenije, zato so se tudi organizirali bolj v svojem okviru.

2. Govorili so prekmurščino, ki se je zelo razlikovala od drugih slovenskih narečij, ki so jih govorili slovenski izseljenci. Ohranjali so svojo govorico v govoru in tiskih, ki so jih izdajali.

3. Po verski strani so bili razdeljeni med katoličane in protestante. Strpnost med obema verskima skupnostma je bila, ni pa bilo med njimi ekonomskega sodelovanja v današnjem pomenu besede. Katoliški prekmurski izseljenci niso imeli sreče z neprekmurskimi duhovniki, cerkev so sčasoma prevzeli hrvaški frančiškani. Evangeličanska cerkev pa je s svojimi duhovniki ohranjala svojo versko in narodno tradicijo, čeprav včasih z opaznim poudarkom na konservativizmu, kar sega celo v naš čas.

Pri evangeličanskih izseljencih sem bil deležen zaupanja zaradi svoje verske pripadnosti protestantizmu, poznavanja stare prekmurščine in sorodstvenih vezi. Radi so mi dali podatke, ki sem jih v raziskavah potreboval.

Svoje vtise in prve članke sem objavil v verskih in drugih tiskih, kjer sem tudi naletel na moralno podporo za nadaljnje delo. Tu moram omeniti predvsem Seniorat evangeličanske cerkve v Murški Soboti in Slovensko izseljensko matico v Ljubljani. Med posamezniki so bili zdaj že pokojni duhovnik Ivan Škafar, prof. dr. Vilko Novak in Franc Kuzmič. Zelo koristno pa je v zadnjem času sodelovanje z Inštitutom za slovensko izseljenstvo Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU v Ljubljani.

Pregled dosedanjega dela na področju zgodovine slovenskih izseljencev iz Prekmurja v Betlehemu

Svoje delo na tem področju sem navedel v *Bibliografiji objavljenih del z izseljensko tematiko* (61 bibliogr. enot), nekaj člankov drugih avtorjev je bilo objavljenih v *Stopinjah*, koristne podatke pa najdemo tudi v knjigi *Prekmurje in Prekmurci* bratov Sraka.

1. Betlehemska naselbina in njeni stiki z drugimi prekmurskimi rojaki:

- a) splošni pregled življenja in dela, oris njihovih dejavnosti v cerkvenem, društvenem in kulturnem delovanju,
- b) dokaj izčrpen pregled literarne ustvarjalnosti in izdajateljske dejavnosti, posebno njihovega časopisa *Amerikanski Slovincov Glas*,
- c) fragmentarni deli s posameznih področij, objavljeni predvsem v *Slovenskem koledarju* (nekateri osebnosti, štrajki, izobraževanje, stiki z drugimi ipd.).

2. Na biografskem področju sem razširil okvir raziskovanja tudi na izvenprekmursko izseljensko področje, a sem ostal pri tistih protestantskih osebnostih, ki iz različnih vzrokov pri nas niso dovolj

znane, kot npr. prof. dr. Jože Mihelič, dr. Tony F. Abram, dr. Wayne Wood, Wilma Stolz.

Načrt in smernice za naprej

A) Betlehemska izseljenska naselbina

1. Zgodovinski pregled prekmurske izseljenske naselbine v Betlehemu.
2. Podrobnejši biografski oris pomembnih osebnosti, ki so prispevale svoj delež k narodni, kulturni (posebej literarni in dramski), verski in gospodarski rasti in razvoju, kot so bili npr. Aleksander Kardoš, dr. Ernest Stiegler, Frank Flisser, Jožef Novak idr.
3. Podrobnejši pregled društev, ki so obstajala in pomagala izseljencem v njihovih socialnih, gospodarskih in drugih stiskah; dobrodelna društva, bratovščine itd.
4. Pregled stikov z drugimi narodnimi društvi in organizacijami.
5. Politična usmeritev prekmurskih izseljencev po prvi in drugi svetovni vojni.
6. Stiki s staro domovino.

B) Ameriški slovenski protestantski delavci, ki jih doma premalo poznamo, kot so dr. Štefan Šoš iz Edmontona v Kanadi, dr. Paul Bianchini iz New Yorka, mag. Lary Hrovat, Rudy Vrtačnik idr.

C) Podrobnejša raziskava prekmursko-madžarskega sodelovanja, predvsem na literarnem, kulturnem in političnem področju na osnovi madžarskih virov (časopisov, tiskov, zapuščin ameriških madžarskih izseljencev in institucij na Madžarskem). To je pomembno, ker so številni prekmurski rojaki hkrati aktivno delovali v obeh narodnostnih skupinah, kar jim je omogočalo znanje madžarščine.

Opozoriti moram, da večino ohranjenega in dostopnega gradiva s tega področja hranijo NUK in Binkoštna cerkev v Ljubljani ter Pokrajinska in študijska knjižnica v Murski Soboti.

K delu na področju prekmurskega izseljenstva bi bilo potrebno v prihodnje bolj pritegniti študente iz Prekmurja, ki bi jim stara prekmurščina ne bila pretrd oreh, pritegniti zunanje sodelavce in tematico vključiti v program ustreznih raziskovalnih institucij.